

Alevî-Bektaşî Yolunun Tokatlı Bir Ulu Ozanı: Kul Himmet

A Great Poet of Path of Alevî-Bektashî from Tokat: K ul Himmet

Şaban Banaz

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Asst. Prof., Tokat Gaziosmanpaşa University
İslami İlimler Fakültesi Faculty of Islamic Sciences
İslam Mezhepleri Tarihi Ana Bilim Dalı Department of History of Islamic Sects
Tokat | Türkiye Tokat | Turkey
saban.banaz@gop.edu.tr orcid.org/0000-0002-1401-832X

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi Article Types | Research Article
Geliř Tarihi | 06 Mayıs 2020 Received | 06 May 2020
Kabul Tarihi | 10 Haziran 2020 Accepted | 10 June 2020
Yayın Tarihi | 30 Haziran 2020 Published | 30 June 2020

Atıf | Cite as:

Banaz, Şaban. "Alevî-Bektaşî Yolunun Tokatlı Bir Ulu Ozanı: Kul Himmet [A Great Poet of Path of Alevî-Bektashî from Tokat: K ul Himmet]". *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/1 (Haziran 2020), 277-297.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3894598>

İntihal | Plagiarism:

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.
This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright ©

Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences.
Tokat | Turkey.

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

Alevî-Bektaşî Yolunun Tokatlı Bir Ulu Ozanı: Kul Himmet

Öz: Kul Himmet, Türkiye’de yaşayan Alevî-Bektaşî nitelemeli gruplar tarafından yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü o, bu grupların Şah Hatâî ve Pir Sultan’dan sonra gelen en önemli isimlerindedir. Kul Himmet’in birçok şiiri günümüzde besteli ve ezgili olarak çeşitli toplantılarda, özellikle de Alevî-Bektaşî erkânlarında seslendirilmektedir. Kul Himmet hakkındaki bilgiler ilk olarak Fuat Köprülü, Abdülbâki Gölpinarlı ve Câhit Öztelli gibi araştırmacılar tarafından verilmiştir. Bu araştırmacılar eserlerinde kesin bir tarih vermeyerek onu 16. yüzyıl ile 17. yüzyıllar arasında yaşamış bir şair olarak göstermiş; memleketi, yaşadığı ortam ve hayatı hakkında ise detaylı bilgiler verememişlerdir. Kul Himmet hakkındaki bu belirsizlik zaman zaman Kul Himmet mahlasını kullanan başka ozanların kendisi ile karıştırılmasına ve ozan hakkında çeşitli tartışmaların yapılmasına sebebiyet vermektedir. Konu hakkında yapılan son araştırmalarda Kul Himmet’in doğumu, hayatı ve yaşadığı çevre hakkında yeni bilgilere ulaşılmıştır. Biz bu çalışmamızda Kul Himmet’in aslen Tokatlı olduğunu ortaya koyarak onun menşei ve hayatı hakkındaki belirsizliklere bir netlik kazandırmayı amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Alevîlik, Tokat, Görümlü Köyü, Kul Himmet.

A Great Poet of Path of Alevî-Bektaşî from Tokat: Kul Himmet

Abstract: Kul Himmet, by Alevî-Bektaşî qualified groups living in Turkey is considered as one of the seven great poets. Because he is one of the most important names of these groups after Shah Hatâî and Pir Sulţan. Many of Kul Himmet’s poems are voiced in various meetings, especially in Alevî-Bektaşî rituals, by composition and melody. The informations about Kul Himmet was first given by researchers such as Fuat Koprulu, Abdulbaķi Gölpinarlı and Jahit Oztelli. These researchers did not give a precise date in their works and showed him between the 16th and 17th centuries; however, they were not able to give detailed information about his hometown and where his lived. This uncertainty about Kul Himmet occasionally causes confusion with other minstrels using the Kul Himmet pseudonym and various discussions about the poet. In recent researches on the subject, new informations about the birth, life and environment of Kul Himmet has been reached. In this study, we aim to give clarity to the uncertainties about his origin and life by revealing that Kul Himmet was originally from Tokat.

Keywords: History of Islamic Sects, Alevism, Tokat, Görümlü Village, Kul Himmet.

Giriş

16. yüzyıl ile 17. yüzyıllar Anadolu tarihi açısından oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönemde Safevî Devleti'nin Osmanlı Devleti üzerindeki siyasi emelleri yüzünden Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail arasında ciddi mücadeleler ve sıkıntılı günler yaşanmış; Şah İsmail'in (öl. 1524) propagandalarına kurban olan Anadolu'daki birçok Kızılbaş da bu mücadele sürecinde maalesef hayatını kaybetmiştir.¹ Ancak bu olumsuz durum günümüzde Alevî-Bektaşî toplumu olarak zikredilen, Hz. Ali ve ehl-i beyte özel bir önem ve ilgi gösteren yapı içerisinde tekke veya tasavvuf edebiyatının doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlamış; Anadolu'da Kul Himmet'ten başka Hayalî (öl. 1470), Balım Sultan (öl. 1516), Muhyiddin Abdal (öl. 1529), Yeminî (öl. 1533), Hayretî (öl. 1534), Usulî (öl. 1538), Fuzulî (öl. 1556), Pir Sultan (öl. 1589/1590) ve Viranî (16. yy.) gibi pek çok halk ozanın yetiştirilmesine sebebiyet vermiştir.²

16. yüzyıl aslında Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve siyasal açıdan başarılı olduğu ve devletin halen yükselişte olduğu bir dönemdir. Ancak bu durum hem Osmanlı'nın sınır komşusu olan İran Safevî Devleti'ni hem de bazı batılı devletleri rahatsız etmiş; bunların destekleriyle Osmanlı'yı kendi içerisinden çökertmek için bu dönemde toplumsal huzursuzluğa sebebiyet verecek olaylar ve isyanlar çıkartılmıştır. Böyle bir çalkantılı dönemde çaresiz kalan Osmanlı Devleti de bu durumu önlemek, devletin ekonomik ve siyasi istikrarını korumak amacıyla sert tedbirlere müracaat etmiştir.³ İşte böyle bir zaman diliminde Anadolu'da yaşayan ve çok eskiden beri Erdebil'deki Safeviyye tarikatına bağlı göçebe veya yarı göçebe Türkmen grupları Erdebil Tekkesi'ne olan gönül bağından dolayı bu mücadelede Safevîlerden yana tavır almışlardır.⁴ Kafalarına kızıl bir başlık takarak gösterdikleri bu tavır neticesinde kendilerine Osmanlı tarafından "Kızılbaş" ismi verilen ve devlet ricâlî tarafından da baskılara uğrayan bu grubun önderleri yazdıkları, söyledikleri şiirleriyle bu du-

¹ Ümit Erkan, *16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2016), 55-70.

² M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2009), 322; Muzaffer Çandır-Selay Özcan, "Alevî-Bektaşî Aşık Edebiyatı Geleneği İle Bu Gelenek İçinde Az Bilinen Şair Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir Çalışma", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (Nisan 2013), 469; Mehmet Yardımcı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", *Kültür Evreni Dergisi* 6/19 (Mart 2014), 105.

³ Osmanlı'nın Kızılbaşlara yönelik uyguladığı politikalar ve sert tedbirler hakkında bk. Erkan, *16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*, 72-104.

⁴ Doğan Kaplan, *Safevîler ve Kızılbaşlık* (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014), 137-140.

ruma tepki göstermişlerdir.⁵ Kızılbaş veya günümüzdeki ismiyle Alevî nitelermeli ozanlar bu dönemin toplumsal olaylarının acılarını, ortaya çıkardığı tahribat ve sıkıntıları Hak-Muhammed-Ali, ehl-i beyt ve on iki imam sevgisiyle sarmaya çalışmış, bu temaları şiirlerine yansıtmış, kendi acılarını Kerbelâ acısıyla birleştirmiş ve bütün bunları kendi tabanlarına saz ve sözle sunarak onlarda mücadelecî bir bilincin ortaya çıkmasını sağlamışlardır.⁶

Bu buhranlı günlerde Kızılbaşların en önemli ismi Pir Sultan Abdal olmuştur. Nitekim o, şiirleriyle halkı sürekli ateşlemiş ve Anadolu'nun dört bir yanında çıkan Kızılbaş İsyânlarının adeta bir meşalesi olmuştur.⁷ Sivas'ta idam edilen Pir Sultan'dan sonra Kızılbaşlar adına verilen bu mücadelenin bayraktarlığı Kul Himmet ve onunla aynı dönemde yaşayan Kul Hüseyin (16. yy.) tarafından yapılmıştır.⁸ Ancak Kul Hüseyin'in dilinin çok ağır ve anlaşılmaz olması şiirlerinde insanlara hep üst bir perdeden hitap etmesi onun Kul Himmet karşısında geri planda kalmasına; Kul Himmet'in ise daha çok sevilmesine ve Hatâî mahlaslı Şah İsmail ile Pir Sultan'ın arasında bir yer edinmesine sebebiyet vermiştir.⁹

Anadolu'da Babaîler İsyânı ve sonrasında ortaya çıkan halk hareketleri çoğunlukla kırsal kesim tabanlı, siyasi, sosyal ve ekonomik kaynaklıdır. Ancak isyanların sebepleri bu şekilde gösterilmemiş; dinî ve mezhebî bir ideolojiye çevrilmiş ve Türkmen gruplarını kışkırtmak için bilinçli olarak Safevîler tarafından bu çerçevede sunulmuştur.¹⁰ O günlerin göçebe ve

⁵ Geniş bilgi için bk. Erkan, 16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları, 78-86.

⁶ Nurettin Albayrak, "Kul Himmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/352; Çandır - Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 470; Yardımcı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", 102; Selay Özcan, *Kul Himmet'in Şiir Dünyası Şiirlerinde Gelenek, Etkileşim ve Eğitim* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 8.

⁷ Pir Sultan Abdal yaşadığı dönemde Osmanlı valisi olan Hızır Paşa'ya şu beyitleriyle açıkça meydan okumuştur: Yardımcı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", 103.

*Yürü bre Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
O da bir gün devrilir.*

-----
*Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kemend işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem yolundan*

⁸ Metin Turan, *Kul Himmet* (Ankara: Günorta Yayınları, 1994), 18; Abdülbâki Gölpınarlı, *Alevî Bektaşî Nefesleri* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2010), 7.

⁹ Ziya Gürel, "Kul Himmet", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi* 31/3 (Temmuz 1949), 8.

¹⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyânı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), 147.

kırsal kesimlerinin sanatçıları olarak ifade edebileceğimiz halk ozanları da doğal olarak bu halk hareketlerinden etkilenmiş; isyanları desteklemiş, sazlarıyla ve sözleriyle adeta bu isyanlara manevi bir liderlik yapmışlardır. Osmanlı Devleti'nin baskısından kaçan Kızılbaş topluluğu yaşadıkları korkudan ötürü Anadolu coğrafyasında daha çok dağlık kesimleri tercih etmiş, kırsal ve ıssız yerlere, baskının ulaşamayacağı dağlık ve ücra yerlere yerleşmişlerdir. Bu yaşam tarzının getirisi olarak kapalı bir toplum haline dönüşen bu grubun üyeleri kendi içlerinde şiirlerini üretmeye ve edebiyatlarını oluşturmaya başlamışlardır.¹¹

16. yüzyılın halk ozanlarından ve Pir Sultan ile aynı yol ve düşünce dünyasına sahip olan Kul Himmet yaşadığı dönemden günümüze gelinceye kadar bütün Alevî nitelemeli topluluklarının sevgi ve hürmetini kazanmış önemli bir yol büyüğüdür.¹² Kul Himmet'in isminin başında "kul" kelimesinin bulunması aslında halk ozanlığı geleneğinin bir pratiğidir. Nitekim Alevî-Bektaşî ozanlar şiirlerinde mahlas kullanırken kul, abdal, pir ve sultan gibi özel isimler kullanmışlardır. Kul Himmet bâtinî manada mürşidine, pîrine bağlılığını ifade etmek için kendisine mahlas olarak özellikle "kul" ismini seçmiştir.¹³ Her fırsatta Pir Sultan gibi Safevî Şahlarına bağlılığını ve özlemine dile getiren Kul Himmet, "*Er sözüm vardır tutana/ Er odur Hak'tan utana/ Kul olmuşuz Pir Sultan'a/ Eşiği de kiblegâhtır*"¹⁴ şeklindeki bir deyişinde bunu açıkça ifade etmiştir. Kul Himmet Pir Sultan'a olan bağlılığını ve özlemine diğer bir deyişinde ise "*Kul Himmet daima eder niyazı/ Pir Sultan yolundan ayırma bizi/ Ol mahşer gününde isteriz sizi/ Muhammed önünde câr Hacı Bektaş*"¹⁵ diyerek dile getirmiştir. Bu deyişlerde açıkça görülmektedir ki Kul Himmet kendisine pir ve mürşid olarak Pir Sultan'ı seçmiş; gittiği yolun da onun yolu olduğunu ifade etmiştir. O, söylediği deyişlerde sürekli olarak Pir Sultan'ın yolundan ayrılmamayı niyaz etmektedir. Pir Sultan da bir deyişinde "Bizden selam söyleyin Kul Himmet gardaşa"¹⁶ diyerek onunla olan yol arkadaşlığını ve ona duyduğu muhabbeti dile getirmiştir.

Kul Himmet Safevî şahlarından Şah Tahmasb (öl. 1576) ve Şah Abbas

¹¹ Rıza Zelyut, *Halk Şiirinde Başkaldırı* (İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1989), 36; İsmail Özmen, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi* (Ankara: Saypa Yayınları, 1995) 2/724.

¹² Eraslan Doğanay, *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar* (İstanbul: Can Yayınları, 2000), 116.

¹³ Yardımcı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", 87.

¹⁴ İrfan Çoban, *Kul Himmet* (Tokat: Ofset 2000 Matbaacılık, 1997), 80.

¹⁵ Çoban, *Kul Himmet*, 107.

¹⁶ Cahit Öztelli, *Pir Sultanın Dostları* (İstanbul: Özgür Yayınları, 1996), 25.

(öl. 1628) zamanlarında yaşamış, bu şahıslara bağlılığını şiirlerinde yoğun bir şekilde işlemiştir. Nefesler, deyişler, düvaz-imamlar, destanlar, taşlamalar, cönkler ve ağıtlar söyleyen; İslam Tarihi, Evliya menkıbele-ri, Hz. Ali ve On iki imam konuları hakkında derinlemesine bilgi sahibi olan Kul Himmet, iyi bir tekke öğrenimi almış, yaşadığı dönemdeki edebiyat ve tarikat kültürüne hâkim olmuş, Alevî toplumu nazarında adeta bir evliya olarak görülmüştür. “*Kul Himmet'im okuryazar/ Şu cihânı eler gezer/ Haktan bize oldu nazar/ Bu bir sırr-ı sırrullahtır*”,¹⁷ “*Arap hocasına vardım okudum/ Hatbine dahi küstüm kakıdım*”¹⁸ deyişlerinde görüldüğü üzere Kul Himmet aslında yaşadığı dönemin iyi bir entelektüelidir. Çünkü o, hem okuryazar bir ozandır hem de Arapçayı iyi bir şekilde bilmektedir.¹⁹ Kul Himmet daha hayatta iken sahip olduğu güçlü birikim ve manevi vechi sayesinde şiirlerinde on iki imam, Kerbela Olayı ve Alevîlik anlayışının erkân ve adetlerini ustaca dile getirmiş, neticede büyük bir üne kavuşmuş ve hitap ettiği çevreler tarafından yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilmiştir.²⁰ Alevî-Bektaşî çevrelerince “yedi kutup” olarak da zikredilen bu ozanlar: Nesimî (öl. 1414), Hataî, Yeminî, Fuzulî, Pir Sultan, Viranî ve Kul Himmet'tir. “Makamı sırrolan Koca Kul Himmet” şeklinde manevi bir rütbeye de sahip olan Kul Himmet, Anadolu'da yaşayan birçok âşık, talip ve dedenin de rehberi olmuştur. Nitekim halen birçok talip ve dedenin deyişlerinde “*Kul Himmet katarından ayırma bizi*” şeklindeki yakarışları Kul Himmet'in Alevî-Bektaşî topluluğu açısından ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir.²¹

Kul Himmet, “*Ehli beyt katarı güruh-ı nâci/ Cümle güruhlardan üstün sayılır*”,²² “*Söyletirse beni pîrim söyletir/ Hakkın dîdârını seyran eyletir/ Kul Himmet güruh-ı nâci evladı/ Özün berdâr eder durur sabahtan*”²³ dizelerinde ifade ettiği gibi kendisinin de içinde bulunduğu Kızılbaş-Alevî topluluğunu “güruh-ı nâci” ifadesiyle niteleyerek “kurtuluşa ermiş topluluk” ola-

¹⁷ İbrahim Aslanoğlu, *Kul Himmet Üstadım* (İstanbul: Can Yayınları, 1995), 113.

¹⁸ Çoban, *Kul Himmet*, 85.

¹⁹ Yardımcı, “Kul Himmet ve Şiir Dünyası”, 98; Recep Tek, “Kul Himmetin Şiirlerinde Alevî-Bektaşî İnanç Sisteminin Temellerine Dair Bazı Yansımalar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi* 77 (2016), 273.

²⁰ Özmen, *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, 724; Doğan Kaya- Necat Çetin, “Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası”, *Tokat Sempozyumu Bildiriler*, ed. Ali Açıklı vd. (Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2013), 1/489.

²¹ Gürel, “Kul Himmet”, 8.

²² Çoban, *Kul Himmet*, 79.

²³ Çoban, *Kul Himmet*, 78.

rak göstermektedir. Başka beyitlerinde ise “Yetmiş iki millete havadan geldi/ Gürühtan ayrı ben nâciyi saldı/ Evliya bölüğü nâciden geldi/ Muhammed Ali'nin nazarıyan”,²⁴ “Sevdiğim üstad nazarı Bâkır'dan/ Hoca Musa Rıza bizi okutan/ Ne buldun ne ararsın yetmiş ikiden/ Seç sözünü yetmiş üçe varalım” dörtlüğüyle ozan “güruh-ı nâci” ifadesinin Hz. Peygamber'den rivayet edilen “Yahudiler 71, Hristiyanlar 72 fırkaya ayrıldılar, benim ümmetim 73 fırkaya ayrılacak, bunlardan biri cennette 72'si cehennemde olacaktır.”²⁵ hadisindeki kurtuluşa eren fırka olduğunu açıklamaya çalışmıştır. İlk dönem Mezhepler Tarihi müelliflerince pek itibar edilmeyen bu rivayet, aslında mecâzi bir anlam taşıyan, Müslümanların bölünmemesi için Hz. Peygamber tarafından uyarı niteliğinde söylenmiş sözdür.²⁶ Ancak bu rivayet Müslüman toplumları içerisinde doğru bir şekilde anlaşılamamış, ayrışmaya ve bölünmeye adeta kaynaklık etmiştir. İşte böyle bir anlayıştan etkilenen Kul Himmet de diğer tüm İslam Mezheplerinde ve tarikatlarında olduğu gibi dönemindeki tarikatlar içerisinde en doğru ve gerçek yolun Hak-Muhammed-Ali anlayışına dayanan Alevîlik yolu olduğunu dile getirmiştir. Kul Himmet'in Alevîlik yolunun müntesiplerini “güruh-ı nâci” (kurtuluşa erenler) topluluğu olarak göstermesinin sebebi kanaatimizce bu anlayışın bir yansımasıdır.

Şiirlerinde genellikle Alevîlik yolunun temel anlayışlarına yer veren Kul Himmet, bu çevrelerce çok sevilmiş ve şiirlerine birçok cönkte yer verilmiştir. Kendisine beslenen bu sevginin sebebi şiirlerinde genellikle Alevîlik yolunun temel öğretilerini ele alması değildir. Asıl sebep, bu konuları şiirlerinde halkın anlayacağı bir Türkçeyle etkili şekilde ifade etmesidir.²⁷ Kul Himmet, başta Tokat ve civarı olmak üzere Kul Himmet Üstadım (18.yy.), Âşık Veli (19. yy.), Er Mustafa (19. yy.) gibi pek çok Alevî aşığı etkilemiş, Kul Hüseyin ve Kul İbrahim (16. yy.) isimli ozanları yetiştirmiştir. Pir Sultan'dan sonra Anadolu'daki önemi ve değeri yıllar geçse de artan nadir şairlerden olan Kul Himmet'in dilinin oldukça duru ve akıcı olması birçok şiirinin günümüzde ezgili olarak türküye çevrilmesine, çeşitli toplantılarda seslendirilmesine ve TRT repertuarına girmesine sebep olmuştur.²⁸

²⁴ Çoban, *Kul Himmet*, 88.

²⁵ Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen-i İbni Mâce* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 2010), 2/1322.

²⁶ Geniş bilgi için bk. Kadir Gömbeyaz, “73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/2 (2005), 147-160.

²⁷ Albayrak, “Kul Himmet”, 26/ 352.

²⁸ Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005), 197-

1. Kul Himmet'in Menşei ve Hayatı

Alevî-Bektaşî çevrelerince Şah Hatâî ve Pir Sultan'dan sonraki en önemli şahsiyetlerden biri olarak kabul edilen Kul Himmet, ilk olarak M. Fuat Köprülü,²⁹ Abdülbâki Gölpinarlı,³⁰ Câhit Öztelli³¹ ve Sadettin Nüzhet Ergün³² gibi araştırmacılar tarafından kesin bir tarih verilmeyerek 16. yüzyıl ile 17. yüzyıllar arasında yaşamış bir şair olarak gösterilmiş; ozanın memleketi ve yaşadığı bölge hakkında ise net bilgiler verememişlerdir.³³ Yakın dönemlere kadar bu bilgiler ışığında tanıdığımız Kul Himmet hakkında böyle bir muğlaklığın olması kanaatimizce şiiirlerinin tam olarak derlenememesi, kaynak bulunamaması, Kul Himmet mahlaslı başka şairlerle karıştırılması ve ozan hakkında fazlaca çalışma yapılmamasından kaynaklanmıştır.

Kul Himmet adında bir ozanın varlığından bahseden ilk kişi M. Fuad Köprülü'dür. Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli eserinde ozan hakkında çok kısa ve yüzeysel bilgiler vermiştir. Nitekim Köprülü bu eserde Kul Himmet'in 16. yüzyıla ait bir şair olabileceğini söylemiş, nefeslerinde kullandığı vezin ölçüsünden bahsetmiş; ozanın doğduğu yer, zaman ve itikadı hakkında ise açık ve kesin fikirleri sürmenin imkânsız olduğunu belirtmiştir.³⁴ Daha sonra Sadettin Nüzhet Ergün, *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri* isimli eserinde Kul Himmet'in bir Bektaşî şairi ve Pir Sultan'ın müridi olduğunu ifade etmiştir.³⁵ Bunlardan başka Vasfi Mahir Kocatürk, Pertev Naili Boratav, Halil Vedat Fıratlı, Refik Ahmet Sevgil, Ziya Gürel gibi bazı araştırmacılar da yine konuyla ilgili yaptıkları çalışmalarda Kul Himmet'in Alevî-Bektaşî Edebiyatı açısından önemli bir şair olduğuna vurgu yapmış ancak ozan hakkında teferruat içeren bilgilere yer verememişlerdir.³⁶

Kul Himmet hakkında teferruatlı bilgiler veren ilk çalışma Câhit Öztelli tarafından yapılmıştır. Öztelli, *Pir Sultan'ın Dostları* isimli eserinde Kul

199; Doğanay, *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar*, 116; Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva Eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 490; Çandır - Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 476.

²⁹ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 322.

³⁰ Abdülbâki Gölpinarlı, *Kaygusuz Abdal-Hatâî-Kul Himmet* (İstanbul: Varlık Yayınları, 1962), 20, 95, 110.

³¹ Cahit Öztelli, *Pir Sultan'ın Dostları*, 10-15.

³² Sadettin Nüzhet Ergün, *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri* (İstanbul: Maarif Kitabevi, 1930), 170-197.

³³ Ziya Gürel, "Kul Himmet", 8.

³⁴ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 322.

³⁵ Ergün, *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*, 170.

³⁶ Çandır - Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 471.

Himmet'in birçok şiirini gün yüzüne çıkarmış ancak o da ozanın yaşadığı dönemi 1650 ile 1700 yılları olarak göstermiştir.³⁷ Öztelli'den sonra Kul Himmet'e ait şiirleri geniş çaplı inceleyen diğer bir kişi olarak İbrahim Aslanoğlu gösterilmektedir. Ancak Aslanoğlu'nun *Kul Himmet Üstadım* isimli çalışması günümüzde Kul Himmet'in şiirlerinin toplandığı adeta bir temel kaynak olarak gösterilse de gerçekte bu çalışmadaki şiirler Tokatlı olan Kul Himmet'in şiirleri değildir. Aslanoğlu bu eserde 19. yüzyılın Alevî-Bektaşî şairlerinden biri olan, Sivas'ın Divriği İlçesi'nin Karabegan Bucağı'na bağlı Örenik Köyü'nden, asıl adı İbrahim olan bir şairin şiirlerini derlemiştir.³⁸ Bunlardan başka son zamanlarda ortaya koyulan bazı çalışmalar daha vardır ki bu çalışmalar hem Kul Himmet'in bilinmeyen birçok şiirini gün yüzüne çıkarmış; hem de onun hayatı hakkındaki bilgilerimizin daha da netleşmesini sağlamıştır. Kul Himmet hakkında Metin Turan ve İrfan Çoban, ozanın şiirlerini ihtiva eden birer kitap yazmış; Doğan Kaya ile birlikte Necat Çetin ve Mustafa İğdır da Osmanlı arşiv belgeleri ışığında ozan hakkında teferruat içeren önemli bilgiler vermiştir.

Kul Himmet hakkındaki en son ve önemli çalışmaların ilki Doğan Kaya ve Necat Çetin ikilisine aittir. Araştırmacılar, elde ettikleri el yazması cönkler ile Kul Himmet'in şiirlerine 13 şiir daha eklemişler ve bu anlamda Kul Himmet hakkında literatüre yeni bilgiler kazandırmışlardır.³⁹ İkinci çalışma Mustafa İğdır tarafından yapılmıştır. İğdır, çalışmasında Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Köyü hakkında 16. yüzyıl Osmanlı arşiv kayıtlarını, Tokat şer'îye sicilleri ve tahrir defterlerini taramış, bulduğu belgeler neticesinde Kul Himmet'in Tokat'ın Almus İlçesi'nin Görümlü Köyü'nden olduğunu ispat etmiş ve bu bölge hakkında detaylı bilgiler vermiştir.⁴⁰ Kul Himmet hakkında önemli olarak gördüğümüz güncel çalışmalardan bir diğeri ise Kul Himmet ile aynı köyden ve ocaktan olan İrfan Çoban tarafından yapılmıştır. Çoban, ortaya koyduğu *Kul Himmet* isimli eserinde Kul Himmet'in doğumu, hayatı ve yaşadığı bölge hakkındaki bilgilerimizi daha da üst bir noktaya taşımış; bu konuda özel ve orijinal bilgiler verecek, ozanın Tokatlı olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur.⁴¹

³⁷ Öztelli, *Pir Sultan'ın Dostları*, 12.

³⁸ Aslanoğlu, *Kul Himmet Üstadım*, 7-8.

³⁹ Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva Eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 489.

⁴⁰ Mustafa Dağıdır, "Alevîlik Çalışmalarında Arşiv Kayıtlarının Kullanımına Bir Örnek Olarak Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Beldesi", *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, ed. Ali Açık vd. (Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2013), 3/32.

⁴¹ Çoban, *Kul Himmet*, 5; Doğanay, *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar*, 116.

Kul Himmet'in aslı Şeyh Safiyyüddîn Erdebî'nin kurduğu İran'daki Erdebil Tekkesi'ne dayanmaktadır.⁴² Bu tekkenin şeyhlerinden Şeyh Cüneyd'in iki oğlu olmuştur. Bunlardan birincisi kendisinden sonra şeyhliğe geçen, Şah İsmail'in babası Şeyh Haydar, ikincisi ise Kul Himmet'in babası olan Şeyh Muhyeddin'dir.⁴³ Muhyeddin, 16. yüzyılın başlarında İran'dan Anadolu'ya Safevî propagandası için gelmiş bir dâidir (davetçidir).⁴⁴ Nitekim o, Anadolu'ya geldikten sonra Sivas ve çevresinde Şeyh Sâfi'nin buyruğunu benimsetmek ve yanlış yola giren talipleri doğru yola döndürmek için Hoca Ali'nin oğlu Şeyh İbrahim'in talipleri ile birlikte uzun bir müddet kalmıştır. Ancak 1514 yılında yapılan Çaldıran Savaşı'nda Şah İsmail'in yenilmesi, Yavuz'un Kızılbaşlar aleyhine ulemadan aldığı fetvalar ve Osmanlı'nın bu dönemde uyguladığı sert tedbirler neticesinde Şeyh Muhyeddin 1530 yılında evlatlarını alarak şehirden uzak, saklanmaya müsait ve ormanlık bir yer olan Tokat'ın Almus İlçesi'nin Varzıl (şimdiki adı Görümlü) Köyü'ne yerleşmiştir. Kul Himmet de buraya yerleştikten sonra dünyaya gelmiştir.⁴⁵

Tokat'ın Almus ilçesine bağlı Görümlü Köyü, Almus barajının üstünde, Almus'a 20 km. mesafede ve yaklaşık olarak 500 yıllık tarihi olan bir köydür. Bu köyün ilk ve orjinal adı Kul Himmet Köyü'dür. Kul Himmet'in Pir Sultanla olan ilişkisinden ötürü bu köy Pir Sultan'ın idam edilmesinden sonra 1590 yılında çıkarılan bir fermanla dağıtılmış ve buraya "vardır" manasına gelen Varzıl ismi verilmiş; daha sonra da burada yaşayanlar tarafından "bu köyün halkı çok iyi ve çok görümlü" anlamına gelen Görümlü ismiyle değiştirilmiştir. Görümlü Köyü, tamamı Alevîlik anlayışına bağlı, Kul Himmet ocaklısı dede ve taliplerinin yaşadığı bir yerleşim yeridir.⁴⁶

Tokat'a ait 16. yüzyıl Osmanlı şer'iyye sicillerinde, temettuat ve nüfus defterlerinde Varzıl, Varsal, Varzallar ve Varzıllar gibi birkaç değişik kullanimla kayıtlara geçmiş olan Varzıl Köyü, bu dönemde Sivas Sancağı'nın Tokat Kazası'nın Kafirni Nahiyesi'ne bağlı olarak gözükmektedir. Kafirni Nahiyesi, bugünkü Tokat'ın Almus İlçesini ve çevresindeki köylerini içine alan bölgenin adıdır. Tokat Kazası-Kafirni Nahiyesi-Varzıl Karyesi

⁴² Albayrak, "Kul Himmet", 26/352; Çandır & Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 472.

⁴³ Çoban, *Kul Himmet*, 4.

⁴⁴ Kaplan, *Safevîler ve Kızılbaşlık*, 90; Çoban, *Kul Himmet*, 5.

⁴⁵ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352; Çoban, *Kul Himmet*, 4; Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva Eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 490.

⁴⁶ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352; Çoban, *Kul Himmet*, 5.

temettuat defterinde Varzıl'da yaşayan nüfusun mal ve emlak kayıtları da bulunmaktadır. Bu kayıtlarda ismi geçen kişilerin sülaleleri günümüzde hala Görümlü Köyü'nde yaşamaktadır. Bununla birlikte soyadı Şahin olan Kul Himmet Ocağı dedelerinin başka köylerde bulunan mülkleri de yine bu defterlerde kayıtlı olarak gözükmektedir.⁴⁷

Kul Himmet'in torunları halen Görümlü Köyü'nde yaşamakta ve Kul Himmetliler olarak anılmaktadır.⁴⁸ Ayrıca bu köyde yaşayan herkes babasından, dedesinden duyduklarını birbirine anlatmaktadır. Bundan dolayı da bu köyde herkes Kul Himmet hakkında bilgi sahibidir ve onun tahminen 70 yıllık bir ömür sürdüğünü, 1550'de doğduğu ve 1620 yılında burada vefat ettiğini söylemektedir.⁴⁹ Kul Himmet'in doğumu ve ölümü hakkındaki bu tahmini bilgiyi tarihsel açıdan test ettiğimizde doğru gibi gözükmektedir. Çünkü Kul Himmet şiirlerinde zaman zaman Safevî hükümdarları olan Şah Tahmasp ve Şah Abbas'tan bahsetmektedir ki bu dönemler ile burada verilen tarihsel bilgiler birbiriyle örtüşmektedir. Ayrıca Abdülbâki Gölpinarlı, Bisâti'nin kendisinde bulunan 1608 istinsah tarihli *Menâkibü'l-esrâr behcetü'l-ahrâr* isimli eserinde Kul Himmet'e ait bazı şiirlerin yer aldığını söylemektedir. Kul Himmet'e ait şiirlerin bu eserde yer alması da yine burada verilen tarihsel bilgiyi doğrular mahiyettedir. Nitekim Bisâti yaşadığı dönemdeki bütün şairleri tanıyan ve o dönemi çok iyi bilen 16. yüzyıla ait bir müelliftir. Kul Himmet 1550-1620 yılları arasında yaşamış olmalıdır ki müellif bu eserde ondan ve şiirlerinden bahsetmektedir.⁵⁰

Görümlü Köyü'ndeki Kul Himmet'in mezarı önceleri ardıç ağaçları ile çevrili ve kabrin yanı başında bir kiren (zoğal) ağacının bulunduğu toprak yığını şeklindeyken 1967 yılında dönemin muhtarı Ali Çoban ve Kul Himmet evlatlarından Abbas Ali Şahin'in destekleriyle türbe şekline dönüştürülmüştür. Mezarının hemen yanı başında kendiliğinden bitip büyüyen kiren ağacı bu ocağın evlatları tarafından kutsal bir ağaç olarak görülmektedir. Nitekim bu ocağın talipleri yemin ederken genellikle "Kirenin dibinde yatana yemin olsun" şeklinde bir cümle kullanmaktadır.⁵¹ Kul Himmet'in kabrinin baş tarafında günümüzde hala mevcut olan top

⁴⁷ Dağdır, "Alevîlik Çalışmalarında Arşiv Kayıtlarının Kullanımına Bir Örnek olarak Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Beldesi", 33.

⁴⁸ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352.

⁴⁹ Çoban, *Kul Himmet*, 5.

⁵⁰ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352.

⁵¹ Çoban, *Kul Himmet*, 26.

veya gülle mermisine benzeyen yuvarlak bir taş parçası bulunmaktadır. Köy halkı bu taş parçasının Horasan'dan buraya atıldığına inanmaktadır. Kul Himmet'in türbesinin hemen on metre güney batısında oğlu Hacı Yakub'un Türbesi, elli metre doğusunda ise yatır olarak Molla Habib diye bilinen Yel ve Sızı Tekkesi bulunmaktadır.⁵²

Kul Himmet'in asıl adı Hüseyin'dir⁵³ ve o rehber olarak Şah Hatâî'ye, müşid olarak da Pir Sultan'a bağlıdır. Hacı Bektaş Velî (öl. 1271) ve Bektaşîlikle doğrudan bir irtibatı yoktur. Turgut Koca, *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri* isimli eserinde Kul Himmet'in müşid olarak Hacı Bektaş Velî'ye bağlı, mücerred (evlenmemiş) bir aziz olduğunu ve onun bir ara Hacı Bektaş Velî Dergâhı'nda dervişlik yaptığını dile getirmiştir.⁵⁴ Ancak bu bilgiler hem tarihsel hem de mantıksal açıdan doğru değildir. Çünkü o hem mücerred değildir hem de kesif bir Kızılbaş olduğu için onun Osmanlı Devleti himayesinde kurulmuş olan Bektaşî Dergâhında dervişlik yapması mantıklı değildir. Ancak Bektaşîlik ile Alevîlik arasındaki ortak anlayışlardan ve Alevîlerin Hacı Bektaş Velî'yi de yol önderleri arasında görmelerinden ötürü Kul Himmet ona büyük bir sevgi ve hürmet göstermiş ve deyişlerinde Hacı Bektaş Veli'den bahsetmiştir. Kanaatimizce yanlış olarak gördüğümüz Kul Himmet'in Bektaşîlikle irtibatlandırılmasının ve Hacı Bektaş dergâhında dervişlik yaptığı şeklindeki iddialar iki sebepten kaynaklanmış olabilir: Bunlardan ilki Kul Himmet'in deyişlerinde geçen Hacı Bektaş ile ilgili beyitlerin yanlış anlaşılması, ikincisi ve daha isabetli olanı da vefatından sonra Kul Himmet'e sevenleri tarafından mitolojik bir tasvirin yüklenmiş olması ve bu sayede Kul Himmet'in yüceliğinin ve karizmasının artırılmak istenmesidir. Nitekim Kul Himmet bir deyişinde “*Gâhi bulut olup göğe ağarsın/ Gâhi yağmur olup yere yağarsın/ Ay mısın gün müsün gökten doğarsın/ Ilgıt ılgıt esen yel Hacı Bektaş*” diyerek aslında Hacı Bektaş Veli'ye duyduğu sevgiyi ve hürmeti ifade etmiştir.⁵⁵

Kul Himmet'in annesinin adı Ördek Ana (Fatima) babasının adı ise Muhyeddin'dir. Abbas, Şahin ve Hacı Yakup isminde üç oğlu olmuştur.⁵⁶ Şecere olarak ilk başta Erdebil Tekkesi şeyhlerinden Şeyh Haydar'a ondan yukarı doğru da On iki imamlara kadar ulaştığı söylenen Kul Himmet'in

⁵² Çoban, *Kul Himmet*, 27.

⁵³ Asıl adının Hüseyin olduğu aşağıda verdiğimiz beyitlerde kendisi tarafından dile getirilmiştir.

⁵⁴ Turgut Koca, *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri* (İstanbul: Naci Kasım Maarif Matbaası, 1990), 163.

⁵⁵ Çoban, *Kul Himmet*, 107.

⁵⁶ Kaya - Çetin, “Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası”, 490.

soyu aşığdan yukarıya doğru şöyle gösterilmektedir: Kul Himmet, babası Muhyeddin, dedesi Şeyh Haydar, Şeyh Cüneyd, Şeyh İbrahim, Sadreddin, Emâneddin, Cebrail, Safiyeddin, Emâneddin, Şeyh Salih, Kutbeddin, Saadeddin, Muhammed Hafız, Feyruz Şah, Hüseyin, Muhammed, Ca'fer, İsmail, Ebu Muhammed, Ebu'l-Kâsım, Mûsa Kazım, İmam Ca'fer, İmam Bâkır, İmam Zeynel, İmam Hüseyin, Hz. Ali, Hz. Muhammed.⁵⁷ Burada verdiği-
miz Kul Himmet'e ait soy şeceresi kendisinin yazmış olduğu şu beyitlere dayandırılmaktadır.⁵⁸

*Aslımı sorarsanız be hey sofular
Aslımız on iki imama çıkar
Aslımı neslimi diyeyim sana
Neslimiz Ahmed-i Muhtâr'a çıkar.*

*Hüseyin'dir ceddım cennet celâlim
Anneden gelme ummâna çıkar
Ondan İmam Zeynel-i Bâkır
Soyumuz bizim zindana çıkar.*

*Mûsa Kâzım Hüseyin için çok ağladı
Oğlu Hamza-yı Ebul Kâzım'a çıkar
Hamza'dan geldi Ebu Muhammed
Onun oğlu İsmail'den çıkar.*

*Ca'fer'in oğludur İsmail
İsmail oğlu Muhammed'e çıkar
Muhammed oğlu Hüseyin'den gelmişem
Hüseyin oğlu Feyruz Şah'a çıkar.*

*Muhammed Hâfız ondan geldi
Biliniz imamlar yolu ikrara çıkar
Hafızın oğlu Sâdeddin bilin
Evliya oğlu Kutbettin'e çıkar.*

⁵⁷ Çoban, *Kul Himmet*, 7-8.

⁵⁸ Çoban, *Kul Himmet*, 6-7.

Kutbettin'den geldi şeyh Salih
Şeyh Sâfi'nin dedesi Salih'e çıkar
Emâneddin'in adıdır Cebrail
İşte Şeyh Sâfi gibi imama çıkar.

Şu dünyada bozulunca aslımız
Ol zaman rumuz-u evliyaya çıkar
Azmi râh-i Rum'a kılmışam
Ceddi pâhim Erdebil'e çıkar.

Erdebil'den gelince Rum'a
Sözümüz daim didâra çıkar
Şeyh Sâfi buyruğunu eyledim kabul
Sözümüz İmam-ı Ca'fer'e çıkar.

Evladımın adını koymuşam Şahin
Hakka doğru yol bunlara çıkar
Rum diyarına destimi attım
Ali sırrı Şâh-ı Erdebil'e çıkar.

Şahinime yolumu eyledim teslim
Aslımız bizim Erdebil'e çıkar
Adımı annem Hüseyin koydu
Babam Muhyeddin'dir imama çıkar.

Bana Himmet eyledi Şah Hatâî
Buna inanmayan Mervan'a çıkar
Bundan sonra adım oldu Kul Himmet
Evliya yolu kırklara çıkar.

Sofu bana sırrımı ayan ettirdin
Sırrı faş edenler şeytana çıkar
Buna göre Kul Himmet adını eyledim kabul
Onun için adım Himmet'e çıkar.

Aslımı sorarsan Ali Muhammed
Hakk'tan ola bize avn-i inayet

*Bin bir ismi vardır bir adı Himmet
Onun için benim adım Kul Himmet.*

Kul Himmet hayatı boyunca babası gibi pek çok yeri dolaşmış, Anadolu'da birçok Kızılbaş isyanının içerisinde bulunmuştur. Anadolu'daki Kızılbaş isyanlarının en önemli simaları arasında gösterilen Kul Himmet bu sebepten zaman zaman sürgün edilmiş, zindanlara atılmış ve kaçak bir hayat yaşamıştır.⁵⁹ Kaçak olarak yaşadığı bu zaman diliminde Anadolu topraklarını köy köy dolaşmış ve şiirlerinin çoğunu da bu dolaşma esnasında yazmıştır.⁶⁰ Nitekim Sultan III. Murad (1574-1595) zamanında Varzıl Köyü birkaç defa kolcu kuvvetleri tarafından basılmış, Kul Himmet ailesinden birçok kişi öldürülmüştür.⁶¹

Kaynaklarda ilk ismi Kul Himmet Köyü olarak geçen bu yerin iki defa boşaltıldığı ve Kul Himmet evlatlarının köyden sürüldüğü bilgisi yer almaktadır. Buna göre Kul Himmet'in vefatından sonra Anadolu'da devam eden Kızılbaş İsyânlarını önlemek amacıyla Tokat Kadısı, Kul Himmet (Şahinoğulları) sülalesine ait evlerinin basılması ve yakalanması talimatını vermiş; 1640 yılında Kul Himmet'in Büyük oğlu Abbas ve annesinin kucağındaki Hacı Yakup anneleriyle beraber gözaltında tutulmak için Tokat Merkeze 15 km. mesafede bir yer olan Zodu (şimdiki adı Gaziosmanpaşa) Köyü'ne yerleştirilmiştir.⁶² Babasının vefatından sonra posta oturan Yakup Şahin ve Şahinoğlu ailesi buraya yerleştirildikten sonra bir sürgün daha yaşamıştır ki bu sürgünde Kul Himmet'in kardeşleri ve torunlarına dokunulmamış, oğlu Şahin, Sivas kadısına götürülmüş ve burada verilen hüküm neticesinde Sivas'ta idam edilmiştir.⁶³

Kul Himmet Köyü dağıtıldıktan sonra yukarıda da bir nebze bahsettiğimiz gibi büyük oğlu Abbas Zodu'ya gitmiş, Şahin ise Sivas'ta idam edilmiştir. Anneleri ise küçük oğlu Yakup'u yanına alıp Almus'un başka bir köyü olan Ekseri Köyü'ne (şimdiki adı Sahil Köy) kaçmıştır. Bir zaman bu köyde oğluyla birlikte saklanan anne ve oğlu Yakup, buradaki köylülerin devlet ricâinden

⁵⁹ Erkan, 16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları, 53-72.

⁶⁰ Koca, Bektaşî Nefesleri ve Şairleri, 162.

⁶¹ Erkan, Kızılbaş Ayaklanmaları, 55-61; Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 490; Çandır - Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 472; Yarıdımçı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", 90.

⁶² Tokat Merkeze bağlı Zodu (Gaziosmanpaşa) Köyü'nde günümüzde halen Şahinoğulları isminde tarla, arazi vb. yer isimleri bulunmaktadır.

⁶³ Çoban, Kul Himmet, 29.

korkmalarından ötürü buradan da çıkartılmış ve Meğelli (Akarçay) Köyü'ne götürülmüşlerdir. Hacı Yakup bu köyde büyümüş ve daha sonraları çalışmak için İstanbul'a gitmiştir. Uzun bir müddet İstanbul'da kalan Yakup daha sonra memleketine geri dönmüş, Zodu Köyü'nden Kul Himmet evlatlarını yanına almış ve tekrar kendi köyü olan Varzıl (Görümlü) Köyü'ne yerleşmiştir. Bu arada Zodu Köyü'nden kendi köylerine dönmek istemeyen bir grup akrabası da Bağderesi Köyü'ne yerleşmiştir ki bugün Bağderesi Köyü'nde de Kul Himmet evlatlarının yaşadığı herkes tarafından bilinmektedir.⁶⁴

Günümüzde Kul Himmet evlatlarına Şahinoğulları denilmektedir. Şahinli aşireti Kul Himmet'in ocağıdır.⁶⁵ 1929'da soyadı kanununun çıkmasıyla Kul Himmet oğulları kendilerine Şahin soyadını almışlar ve halen bu soyadını taşımaktadırlar.⁶⁶ Günümüzde bu sülaleden olup başka şehirlerde yaşayanlar da vardır. Nitekim dedelerin yaşadığı yer ile taliplerinin yerleşim yerleri arasındaki mesafenin uzak olmasından dolayı, dedelerin Alevîliğe ait erkânları daha kolay yürütebilmek için taliplerin olduğu bölgelere yerleşmesi Anadolu'nun birçok yerinde vuku bulan bir olgudur.⁶⁷ Örneğin Aydın'ın Tahtacı köyü olan Bayındır Yakapınar (eski adı Uladı) Köyü'nde yaşayan ve kendilerine "Şahanoğulları" denilen sülale de Görümlü Köyü'ndeki Kul Himmetliler sülalesindedir. Nitekim onların ellerinde de Kul Himmet'e ait orijinal yazma şiir nüshaları vardır.⁶⁸

Kul Himmet'in yaşadığı köy olan Tokat'ın Almus İlçesine bağlı Görümlü (Varzıl) Köyü'nün hane sayısı günümüzde tahmini olarak 300-350 kadardır. Bu köyden göçüp başka şehirlerde yaşayanlardan ise İstanbul'da 100, İzmir'de ise 15-20 hanenin olduğu söylenilmektedir. Günümüzde Kul Himmet'in türbesinin olduğu yerler oldukça güzel tesislere sahiptir. Her yıl köy muhtarlığı ve Görümlü Köyü Kul Himmet Kültür Sevgi ve Dostluk Deneği tarafından Ağustos-Eylül ayları içerisinde Kul Himmet Kültür Şenlikleri düzenlenmektedir.⁶⁹

⁶⁴ Çoban, *Kul Himmet*, 30.

⁶⁵ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352; Dağıdır, "Alevîlik Çalışmalarında Arşiv Kayıtlarının Kullanımına Bir Örnek olarak Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Beldesi", 33.

⁶⁶ Çoban, *Kul Himmet*, 28; Albayrak, "Kul Himmet", 26/352.

⁶⁷ Dağıdır, "Alevîlik Çalışmalarında Arşiv Kayıtlarının Kullanımına Bir Örnek olarak Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Beldesi", 34.

⁶⁸ Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 490.

⁶⁹ Çoban, *Kul Himmet*, 31; Doğanay, *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar*, 117.

2. Kul Himmetliler Ocağı

Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Tokat'ta yaşayan Alevîler de soya dayalı tarikatlardan oluşan bir ana ocak ve bu ocağa bağlı tekke diyebileceğimiz alt ocaklardan oluşan bir yapılanmaya sahiptir. Yakın zamanlara kadar Kul Himmet'in bir şiirindeki "Dedem Hıdır Abdal Pirim Ocağı" ifadesinden ötürü bu ocağın Kemaliye'nin Ocak Köyü'ndeki Hıdır Abdal Tekkesi'ne bağlı olduğu düşünülmekte idi.⁷⁰ Tokat Yöresindeki Alevîler üzerine yaptığı çalışmada Cenksu Üçer, buradaki Alevî ocaklarının yapılanmasını, ana ocaklarını ve alt ocaklarını net bir şekilde ortaya koymuş; Kul Himmetliler Ocağı'nın durumunu da açıklığa kavuşturmuştur. Buna göre, Tokat'ta içinde kendilerine bağlı alt kolları da barındıran 4 ana ocak vardır. Bunlar: Bektaşîler, Hubyarlılar, Erdebilliler ve Keçeci Babalılar'dır.⁷¹

Tokat'taki 4 ana ocaktan biri olan Erdebilliler ocağı, geçmişte Erdebil Tekkesi'ne bağlı olmuş, ancak tarihsel süreçte tekke ile bağlantılarını devam ettirememiş, hem geçmişte hem de günümüzde Kızılbaş olarak isimlendirilen Alevîlerin bağlı olduğu bir ana ocaktır. Bu ocağın bağluları özellikle Şah İsmail döneminde "dedelik müessesesi" ile Safevîlere bağlı olduklarını bildirmiş; Safevîler, bu ocağın bağluları üzerinden Anadolu'da birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bundan dolayı bu ocak Erdebilliler Ocağı şeklinde isimlendirilmiş ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir ocak olmuştur. Bu ocağın bağlularının günümüzde Erdebil Tekkesi'ni ziyaret etme, oraya kurban kesme, oradan gelen dedelerden talimat alma ya da bu ocağın dedelerinin Erdebil'den tâyin edilmesi gibi fiili bağlantıları yoktur. Bağlantı sadece tarihsel süreçten gelen gönül ve isim bağlantısıdır. Tokat'taki Erdebilliler ana ocağının da kendi içinde 4 alt ocağı vardır. Bunlar da Şah İbrahimîler, Pir Sultanlılar, Ali Seyyidîler ve Kul Himmetlilerdir.⁷²

Tokat'taki Erdebilliler ana ocağının bir alt kolu olan Kul Himmetliler ocağı, adından da belli olduğu üzere Tokat'ın Almus ilçesinin Görümlü (Varzıl) Köyünü merkez olarak kabul eden ve burada türbesi bulunan Kul Himmet'e bağlı olan Alevîlerin ocağıdır. Alevîler arasındaki kazandığı büyük bir ün neticesinde Kul Himmetliler ocağı olarak zikredilen Tokat Gö-

⁷⁰ Albayrak, "Kul Himmet", 26/35; Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 490.

⁷¹ Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, 396.

⁷² Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, 196.

rümlü beldesindeki bu ocağa bağlı başka Alevî köyleri de vardır. Bunlar: Tokat Merkez Çöreğibüyük, Kocacık, Almus Akarçay, Armutalan, Çambulak, Gevrek, Gölge, Karadere, Kınık, Sahilköy, Salkavak, Yuva; Niksar Gökçeoluk, Korulu, Terzioğlu gibi tamamen Alevîlerin yaşadığı köylerdir. Tokat haricinde ise Havza'nın Aşağısuzuz, Irmakkıyısı, Kireçli, Kirazpınarı; Yıldızeli'nin Yusufoğlan ve Yakup Köyü; Hafik'in Asarcık Köyü de yine bu ocağa bağlı olan köylerdendir.⁷³

3. Tokatlı Kul Himmet İle Karıştırılan Diğer Kul Himmetler

Halk ozanlığı geleneğinde bir ozanın kendisine mürşit, pir veya bir usta seçmesi ve o ustanın diline, söylemine ulaşma çabası bu alanın uzmanları tarafından bilinen bir durumdur. Ozanlık geleneği içerisinde yer alan bu yöntem “usta-çırak geleneği” olarak bilinmektedir. Bazı ozanların, şöhretinden yararlanmak istediği diğer bir ozanın mahlasını önüne veya sonuna bir ad ekleyerek kendisi için kullanması halk edebiyatında sıkça karşılaşılan bir durumdur. Örneğin Yunus Emre (öl. 1320), Karacaoğlan (öl. 1679), Pir Sultan ve Hatâî gibi birçok ünlü ozanın bu yöntemle kendilerinden sonra gelen taklitçileri, başka bir ifade ile de takipçileri olmuştur.⁷⁴

Yukarıda bahsettiğimiz halk edebiyatına ait bu anlayış Alevî-Bektaşî şairleri arasında da oldukça yaygındır. Nitekim bu şairler de isimlerinin önüne veya mahlaslarının sonuna kul, abdal, pir, sultan gibi isimler koymuşlardır. Bazı şairlerin aynı mahlası az bir farkla veya önüne bir sıfat getirerek kendisi için kullanması şiirlerin günümüze gelinceye kadar en çok ün sahibi şaire mal edilmesiyle sonuçlanmıştır. İşte bahsettiğimiz bu anlayış Kul Himmet için de geçerli olmuş ve Kul Himmet mahlası başka şairler tarafından kullanmıştır. Kul Himmet hakkında yakın zamana kadar çok fazla araştırma yapılmaması şiirlerinde Kul Himmet mahlasını kullanan birçok kişinin Kul Himmet sanılmasına ve bu konuda da kafa-ların karışmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin şiirlerinde “Kul Himmet Üstadım” mahlasını kullanan ve bu isimle bir kitabı olan Sivas/Divriği, 1743 doğumlu Ozan İbrahim'in şiirleri Kul Himmet ismiyle yayınlanmaktadır. Kul Himmet'in kendisinin üstadı olduğunu her fırsatta dile getiren

⁷³ Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, 198.

⁷⁴ Yardımcı, “Kul Himmet ve Şiir Dünyası”, 87; Çetin Dursun, *Kul Himmet Şiirlerinde Mitik Unsurlar* (Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 4.

18. yüzyıl şairlerinden Ozan İbrahim, Divriği'nin Karabegan Bucağı'na bağlı Örenik Köyü'ndendir. Ozan İbrahim'in köyde yaşayan sülalesi günümüzde Öksüzoğulları olarak bilinmektedir. Ozan İbrahim'in dil, üslup ve konu bakımından Kul Himmet ile birçok benzerlikler taşıması, varlığının yakın zamanlara kadar bilinmemesi ve en çok da şiirlerinde "Kul Himmet Üstadım" mahlasını kullanması aralarındaki farkın belki de uzun yıllar anlaşılmasını ve şiirlerinin Tokatlı Kul Himmete mal edilmesini sağlamıştır.⁷⁵

Tokatlı Kul Himmet ile en çok karıştırılan ikinci bir halk ozanı da İmranlı'nın Söğütlü Köyü'nden olan ve yine "Kul Himmet Üstadım" mahlasını kullanan başka bir ozandır. Daha çok "Hacik Kız" olarak anılan bu ozanın asıl adı Hatice'dir ve 19. yüzyıla ait bir ozandır. Mezarı Divriği'nin Anzahar Köyü'ndeki Gani Baba Tekkesi'ndedir.⁷⁶

Kul Himmet mahlaslı şiirler incelendiğinde, bu mahlasla ya da benzer mahlaslarla yazılmış birçok şiirin aslında Kul Himmet'e ait olmadığı; en azından bu şairlerin Kul Himmet olmadığı anlaşılmaktadır. Bunlardan başka Sefil Kul Himmet, Öksüz Kul Himmet, Geda Kul Himmet, Derviş Himmet ve Himmetî mahlaslı şairler de Tokatlı Kul Himmetle karıştırılmaktadır. Ancak bu mahlası kullanan şairlerin yaşadıkları zaman dilimi ve bölge iyice araştırıldığında bunların Kul Himmet mahlasını kullanan başka yörelere ait şairler oldukları ortaya çıkmaktadır.⁷⁷

Sonuç

16. yüzyılın ortaları ile 17. Yüzyılın başlarında yaşayan ve Tokat'ın Almus İlçesi'nin Görümlü Köyü'nden olan Kul Himmet Alevî-Bektaşî çevrelerinin yedi ulu ozan olarak saydığı en önemli simalarından biridir. Günümüzde tekke veya tasavvuf edebiyatıyla ilgili hemen hemen tüm dergilerde, cönklerde, nefes ve deyişlerde ismi geçen Kul Himmet, hem Alevî vatandaşlarımız hem de Tokat için önemli bir şahsiyettir. Nitekim o bu şehirde yaşayanlar tarafından Tokat'ın manevi mimarlarından biri olarak gösterilmektedir.

Genellikle Alevîlik yolunun değerleriyle ilgili deyişler, nefesler ve düvazlar söylediğini gördüğümüz Kul Himmet'in şiirlerine baktığımızda

⁷⁵ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352; Çandır & Özcan, "Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine", 477; Yardımcı, "Kul Himmet ve Şiir Dünyası", 88.

⁷⁶ Albayrak, "Kul Himmet", 26/352.

⁷⁷ Kaya - Çetin, "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası", 489.

öne çıkan konular Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali sevgisi başta olmak üzere, on iki imam, ehl-i beyt ve insan sevgisidir. Kul Himmet'in şiirlerinde özellikle bu konulara yer vermesi bize onun Alevîlik yolunun tüm terminolojisine sahip olduğunu ve bu kültürün anlayış, edep ve erkânlar gibi temel dinamiklerine tamamen hâkim olduğunu göstermektedir.

Kul Himmet hakkında son zamanlardaki yapılan çalışmalar ve elde edilen yeni bilgiler sayesinde onun yaşadığı yer, zaman ve biyografisiyle ilgili bilgilerimiz giderek netlik kazanmaktadır. 16. yüzyıla ait Tokat şer'îye sicilleri ve tahrir defterleri Kul Himmet'in Tokat'ın Almus İlçesi'nin Görümlü (Varzıl) Köyü'nden olduğunu tescillemiştir. Bu bilgiler bize Türkiye'nin diğer şehirlerinde yaşamış olup da Kul Himmet mahlasını kullanan, üstelik de ozandan birkaç asır sonra yaşamış olan hiç kimsenin Kul Himmet olarak zikredilmemesi gerektiğini göstermektedir. Çünkü Alevî-Bektaşî çevrelerince yedi ulu ozandan biri olarak kabul edilen Kul Himmet 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başlarında, kesin olmamakla beraber 1550 ile 1620 yılları arasında Tokat'ın Almus İlçesi'nin Görümlü Köyü'nde yaşamış ve aynı yerde vefat etmiştir. Görümlü Köyü Kul Himmetliler Ocağı'nın merkezidir ve Osmanlı arşivlerinde kendilerinden bahsedilen Kul Himmet'in sülalesi olarak geçen Şahinoğulları halen burada varlık göstermektedir.

Kaynakça

- Albayrak, Nurettin. "Kul Himmet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26/352. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Aslanoğlu, İbrahim. *Kul Himmet Üstadım*. İstanbul: Can Yayınları, 1995.
- Çandır, Muzaffer - Özcan, Selay. "Alevî-Bektaşî Aşık Edebiyatı Geleneği İle Bu Gelenek İçinde Az Bilinen Şair Kul Himmet'in Hayatı ve Şiirleri Üzerine Bir Çalışma". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11/1 (Nisan 2013), 467-479.
- Çoban, İrfan. *Kul Himmet*. Tokat: Ofset 2000 Matbaacılık, 1997.
- Dağdır, Mustafa. "Alevîlik Çalışmalarında Arşiv Kayıtlarının Kullanımına Bir Örnek Olarak Kul Himmet Ocağı ve Görümlü Beldesi". *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*. ed. Ali Açıkl vd. 3/29-37. Ankara: Salmat Basım Yayıncılık, 2015.
- Doğanay, Eraslan. *Anadolu'da Yaşayan Dergâhlar*. İstanbul: Can Yayınları, 2000.
- Dursun, Çetin. *Kul Himmet Şiirlerinde Mitik Unsurlar*. Muğla: Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

- Ergun, Sadettin Nüzhet. *Bektaşî Şairleri ve Nefesleri*. İstanbul: Maarif Kitabevi, 1930.
- Erkan, Ümit. *16. Yüzyılda Osmanlı'da Kızılbaş Ayaklanmaları*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2016.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Alevî Bektaşî Nefesleri*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2010.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Kaygusuz Abdal-Hatâî-Kul Himmet*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1962.
- Gömbeyaz, Kadir. "73 Fırka Hadisinin Mezhepler Tarihi Kaynaklarında Fırkaların Tasnifine Etkisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2005), 147-160.
- Gürel, Ziya. "Kul Himmet". *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi* 31/3 (Temmuz 1949), 8-10.
- Kaplan, Doğan. *Safeviler ve Kızılbaşlık*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2014.
- Kaya, Doğan - Çetin, Necat. "Kul Himmet'in Şiirlerini İhtiva eden Yazma Bir Şiir Mecmuası". *Tokat Sempozyumu Bildiriler*. ed. Ali Açıklık vd. 1/489-495. Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2013.
- Kazvinî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *Sünen-i İbni Mâce*. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-^çArabî, 2010.
- Koca, Turgut. *Bektaşî Nefesleri ve Şairleri*. İstanbul: Naci Kasım Maarif Matbaası, 1990.
- Köprülü, M. Faud. *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2009.
- Ocak, Ahmet Yaşar. *Babaîler İsyanı Aleviliğın Tarihsel Altyapısı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- Özcan, Selay. *Kul Himmet'in Şiir Dünyası Şiirlerinde Gelenek Etkileşim ve Eğitim*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Özmen, İsmail. *Alevî Bektaşî Şiirleri Antolojisi*. 2 Cilt. Ankara: Saypa Yayınları, 1995.
- Öztelli, Cahit. *Pir Sultan'ın Dostları*. İstanbul: Özgür Yayınları, 1996.
- Tek, Recep. "Kul Himmet'in Şiirlerinde Alevî-Bektaşî İnanç Sisteminin Temellerine Dair Bazı Yansımalar". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi* 77 (2016), 271-289.
- Turan, Metin. *Kul Himmet*. Ankara: Günorta Yayınları, 1994.
- Üçer, Cenksu. *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevilik*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005.
- Yardımcı, Mehmet. "Kul Himmet ve Şiir Dünyası". *Kültür Evreni Dergisi* 6/19 (Mart 2014), 85-108.
- Zelyut, Rıza. *Halk Şiirinde Başkaldırı*. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1989.